

V. I. Lenin a mírové soužití socialismu a kapitalismu

MILOŠ BENEŠ

Vysoká škola zemědělská, Praha

V tomto roce vzpomínáme významného stého výročí narození V. I. Lenina, nejvýznamnějšího představitele tvůrčího rozvoje marxismu v epoše imperialismu, tvůrce leninismu — marxismu naší současnosti. Toto významné výročí připomíná všem komunistickým stranám a všem komunistům celého světa, aby se znovu zamysleli nad svými názory a postoji, nad svou politikou, stylem a metodami své práce, aby je porovnávali ne s literou, ale s duchem leninismu. Zejména naše vnitropolitická situace nutně vyžaduje, aby každý komunista a každý vědecký či pedagogický pracovník na společenskovědním úseku si znovu ověřoval své názory a postoje v duchu leninismu.

Je ovšem úplně jasné, že nemůže jít a také nejde o jednostranné a mechanické přenášení Leninových teoretických a prakticko-politických názorů a závěrů na současné ekonomické, politické a jiné otázky, ale o *osvojení si Leninova přístupu, leninské metodologie řešení ekonomických, politických, kulturních, sociálních a jiných, ale v dnešní situaci především politických problémů*. Současně však jde i o skoncování s nedávnou praxí podceňování leninského přístupu k řešení těchto otázek na naší společenskovědní frontě pod záminkou, že Leninovy závěry a přístupy jsou již v podstatě dávno překonány, že již nemají naší současné socialistické společnosti mnoho co říci, že jsou snad ještě platné pro podmínky zaostalých zemí, ale nehodí se pro vyspělé průmyslové společnosti.

Domívám se proto, že je vhodné si znovu připomenout i Leninův přístup k základním problémům zahraniční politiky socialistického státu, zejména k politice mírového soužití států s různým společenským zřízením, a v této souvislosti alespoň stručně objasnit nesprávnost a škodlivost názorů a teorií nepřátelských marxismu-leninismu.

Buržoazní kritika marxismu-leninismu v oblasti zahraničně politických názorů, názorů na mírové soužití socialismu a kapitalismu, se vyznačuje zejména snahou „dokazovat“, že politika mírového soužití je přímo protikladná duchu Leninova přístupu, duchu leninismu, a že vlastně v Leninově díla nenajdem o mírovém soužití států s různým společenským zřízením skoro nic, že naopak Lenin se zabýval výhradně problémy násilných revolucí a válek.

Zejména v USA a NSR jsou rozpracovány různé antikomunistické „teorie“, snažící se dokazovat, že mírové soužití neodpovídá leninské teorii socialistické revoluce a že je jen dočasnou taktikou. Tak např. G. Wetter ve své práci *Sovětská koncepce koexistence* napsal: „Politika mírového soužití ... znamená pozici pokojného očekávání, až jedna země za druhou odpadne na základě probíhajícího objektivního a zákonitého procesu dozrávání od kapitalismu, jako suché listy odpadávají na podzim se stromu ... Je nutno říci, že taková vyčkávací pozice je v rozporu s vnitřním charakterem leninismu.“¹

V. Leonard ve své práci *Současná sovětská ideologie* dokonce šel tak daleko, že vůbec popřel jakýkoli přínos V. I. Lenina k problematice mírového soužití. Napsal: „Lenin nikdy nerozpracovával doktrínu, učení nebo princip koexistence.“²

Tak se snaží buržoazní kritikové ve svém antikomunistickém boji „dokazovat“, že politika mírového soužití socialistických zemí, především tedy Sovětského svazu, je jenom rouškou pro jakousi „agresivní“, „protimírovou“ politiku, sloužící v podstatě „exportu komunistické revoluce“ do celého světa, neboť jen taková politika prý odpovídá závěrům a přístupům marxismu-leninismu.

Tak například G. Kissinger, jeden z nejznámějších poradců presidentů Spojených států amerických, ve své knize *Jaderná*

¹ G. Wetter, *Die sowjetische Konzeption der Koexistenz*, München 1959, s. 22.

² V. Leonard, *Sowjet-Ideologie heute*, Band II. Frankfurt am Main und Hamburg 1962, s. 226.

zbraň a zahraniční politika napsal: „Sovětští představitelé se dívají na mírové soužití... jako na nejlepší prostředek k přetrhání existujících mezinárodních spojení za pomoci jakýchkoli prostředků kromě všeobecné jaderné války.“³

A. Buchholz zase napsal: „Mírové soužití mezi Východem a Západem je proto ve svém základě jednostranná cesta k ofenzivě komunismu.“⁴

Nejdříve bude tedy snad nejvhodnější velmi stručně odpovědět na otázku, jaký je teoretický a prakticko-politický přínos V. I. Lenina k problematice mírového soužití států s různým společenským zřízením, a potom objasnit Leninův odkaz pro rozvoj marxisticko-leninské teorie a politiky mírového soužití socialismu a kapitalismu v současné době.

Leninský přístup k řešení problémů mírového soužití států s různým společenským zřízením.

V. I. Lenin byl, jak známo, vynikajícím teoretikem a praktikem nejen ruského, ale celého mezinárodního revolučního dělnického hnutí. Veškerou svou činnost a energii věnoval jak rozvíjení teorie leninismu, tak politice revolučního dělnického hnutí.

Lenin přistupoval k politice jako ke vědě a umění. Mnohokrát totiž zdůrazňoval, že má-li být politika komunistické strany účinná, musí být správná, to znamená, že se v ní mají vždy co nejvěrněji odrážet objektivní poznatky a závěry společenských věd. Současně si byl plně vědom, že to samo o sobě v politice nestačí, že v ní je nutno včas najít, ovládnout a použít i odpovídající strategické a taktické formy a prostředky boje za dosažení cílů politiky, že tyto metody a prostředky boje stejně jako cíle politiky strany musí být pro dělnickou třídu (zejména pro její uvědomělejší a aktivní části) přijatelné a pochopitelné.

Lenin si byl plně vědom i nutnosti umět včas měnit tyto metody, způsoby a prostředky politického boje, aby odpovídal dané situaci, danému poměru sil i předpokládaným závěrům nepřátel revolučního dělnického hnutí. Když ve své práci *Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu* ro-

zebíral soudobou strategii a taktiku různých revolučních dělnických organizací, napsal:

„Dějiny vůbec a dějiny revolucí zvlášť jsou vždycky obsahově bohatší, mnohotvárnější, rušnější, záluďnější, než si představují nejdokonalejší strany, nejuvědomělejší předvoje nejvyspělejších tříd... Z toho vyplývají dva velmi důležité praktické závěry: za prvé, že revoluční třída, aby mohla dostat svému úkolu, musí zvládnout *všechny* formy nebo stránky společenské činnosti bez výjimky..., za druhé, že revoluční třída musí být připravena na nejrychlejší a nejneočekávanější záměnu jedné formy druhou“.⁵

Z tohoto metodologického přístupu k politické strategii a taktice, jejím formám, způsobům a prostředkům, vyplývá vzájemná závislost politické strategie a politiky strany a poznatků a závěrů teorie marxismu-leninismu. K nalezení, ovládnutí a použití nových forem, metod a prostředků politického boje bylo v dějinách mezinárodního revolučního dělnického hnutí třeba neustálého rozvíjení teorie marxismu-leninismu, stále hlubšího porovnávání objektivních zákonitostí společenského vývoje. Bylo nutno porovnávat nové ekonomické a sociální podmínky vyvolávající v život působení stále nových a nových zákonitostí vývoje lidské společnosti.

Tak již od počátku existence sovětské moci, první vítězství diktatury proletariátu, ale zvláště po porážce imperia-listických intervencí a vnitřních kontra-revolučních sil v občanské válce a po neúspěchu revolučního dělnického hnutí v západní a střední Evropě vzniká závažný mezinárodněpolitický problém, problém uspořádání vztahů mezi prvním socialistickým státem a okolním kapitalistickým světem. Za této situace Lenin konkrétně rozpracovává otázky a problémy mírového soužití států s různým společenským zřízením.

Lenin jako politik a organizátor revolučního dělnického hnutí vycházel při rozpracování otázek a problémů mírového soužití z teorie socialistické revoluce. Proto jeho názory a závěry o mírovém soužití nikdy nebyly odtrženy od zájmů roz-

³ G. Kissinger, *Jadernoje oružije i vněšnja politika*, s. 211.

⁴ A. Buchholz, *Der Kampf um die bessere Welt*, Stuttgart 1961, s. 52.

⁵ V. I. Lenin, *Spisy* 31, s. 90–91.

⁶ V. I. Lenin, *Spisy* 30, s. 368–371.

víjení světové socialistické revoluce, nýbrž naopak byly jim přímo podrženy.

Východiskem jeho teoretických a praktických závěrů v otázkách mírového soužití dvou soustav byla *teorie o možnosti vítězství socialistické revoluce zpočátku i jen v jedné či několika zemích a tudíž nutné existence socialistického státu spolu s kapitalistickými státy.*

„Vývoj kapitalismu — píše Lenin ve své práci *Vojenský program proletářské revoluce* — probíhá v různých zemích nejvýše nerovnoměrně. A jinak tomu při zbožní výrobě ani být nemůže. Z toho vyplývá nezvratný závěr: socialismus nemůže zvítězit současně *ve všech* zemích. Socialismus zvítězí nejprve v jedné zemi nebo v několika zemích, kdežto ostatní zůstanou nějakou dobu buržoazními nebo předburžoazními“.⁶

Z toho nezbytně vyplynul problém vztahů mezi státy s různým společenským zřízením, problém koexistence. Lenin správně předpokládal, že imperialismus se pokusí, jak jen k tomu budou vhodné podmínky, zničit první socialistický stát světa. I když také po vítězství v občanské válce připomínal nevyhnutelnost imperialistické intervence, přece jen ukazoval, že sovětský lid si vydobyl, zejména za podpory lidových mas v kapitalistických zemích (které, jak říkal, znemožnily válku imperialismu proti sovětské moci) určité období, kdy může sovětský stát existovat vedle ekonomicky a vojensky silnějších imperialistických států.

A na otázky, jak si představuje vztahy mezi socialistickým státem a ostatními národy světa odpovídá, že plány sovětské vlády v Asii jsou stejné jako v Evropě: „... mírové soužití s národy, s dělníky a rolníky všech národů, které se probouzejí k novému životu...“⁷

Současně rozpracovával zásady mírového soužití, jako např. zásadu nevměšování do vnitřních záležitostí cizích států, zásadu rovnosti ve vzájemných vztazích, zásadu vzájemných výhod v obchodních stycích atd.

Snad nebude neúčelné ukázat některé konkrétní Leninovy myšlenky a výroky o zásadách mírového soužití.

V dopise „Americkým dělníkům“ např. Lenin napsal: „Často se mne lidé ptají,

zda mají pravdu ti Američané — nejen dělníci, ale hlavně buržoazie — kteří se stavějí k válce s Ruskem záporně a čekají, že v případě uzavření míru budou nejen obnoveny obchodní styky s námi, ale že bude možno získat v Rusku i jisté koncese. Opakuji, že mají pravdu. Trvalý mír by přinesl pracujícím masám v Rusku takové ulehčení, že by tyto masy nepochybně přistoupily i na poskytnutí jistých koncesí. Koncese jsou za rozumných podmínek žádoucí i pro nás, neboť je to jeden z prostředků, jak získat Rusku po tu dobu, dokud budou socialistické a kapitalistické státy existovat vedle sebe, technickou pomoc zemí po této stránce vyspělejších.“⁸

Uvádíme některé jeho myšlenky z odpovědí na otázky dopisovatele amerického listu „New York Evening Journal“:

K problému „Zásady míru s Amerikou“ Lenin říká:

„Ať nás američtí kapitalisté nechají na pokoji. My je na pokoji nenecháme. Jsme dokonce ochotni zaplatit jim zlatem za stroje, náradí a jiné věci potřebné pro dopravu a výrobu. A nejen zlatem, ale i surovinami...“

K problému „Možnost hospodářského spojení mezi Ruskem a Německem“ uvádí:

„Bohužel tato možnost není veliká. Neboť Scheidemanovci jsou špatní spojenci. Jsme pro spojení se všemi zeměmi bez výjimky...“

Na otázku „Je Rusko ochotno navázat obchodní styky s Amerikou?“ odpovídá:

„Ovšemže je ochotno, tak jako se všemi zeměmi.“⁹

To snad stačí, aby nebylo nejmenších pochyb o tom, že Lenin konkrétně rozpracoval řadu problémů a otázek mírového soužití států s různým společenským zřízením.

Rozpornou či spornou otázkou však zůstává problém Leninova celkového pojetí politiky mírového soužití a jeho zásad jako principů zahraniční politiky socialistického státu v rámci politické strategie a taktiky komunistické strany, revolučního dělnického hnutí.

Lenin v tehdejší situaci, za tehdejšího poměru sil, podle mého názoru, jak se později pokusím dokázat, neviděl v míro-

⁶ V. I. Lenin, *Spisy* 1, s. 835.

⁷ V. I. Lenin, *Spisy* 30, s. 340.

⁸ V. I. Lenin, *Spisy* 30, s. 31.

⁹ V. I. Lenin, *Spisy* 30, s. 368–371

vém soužití reálně možnou cestu vývoje světové socialistické revoluce, i když se to někteří teoretikové, publicisté a propagandisté snaží dokazovat. Tato cesta v tehdejších podmínkách nebyla realizovatelná a proto také Lenin, podle mého mínění, *chápal zásady mírového soužití a mírové soužití vcelku jako taktické prostředky zahraniční politiky socialistického státu v boji proti kapitalistickému obklíčení, proti agresivním snahám imperialismu.*

I když Lenin při rozpracovávání otázek strategie politiky strany, jejich cílů a prostředků vycházel z nevyhnutelnosti dalších pokusů imperialismu o zničení sovětského státu a tomu podřizoval taktické metody a prostředky, naprosto to neznamenalo, že by vždy a za všech okolností byl jen pro násilnou cestu rozvoje světové socialistické revoluce, pro „export revoluce“, a že by odmítal pokojnou cestu, jak se snaží imperialističtí a také maoističtí ideologové „dokazovat“.

K dokázání nesprávnosti snad postačí odpovědět několika větami z Leninova významného článku „Podivné a hrozné“, ve kterém kritizoval nesprávnou teorii „exportu revoluce“, halenou do hávu nutnosti začít pseudorevoluční válku proti kapitalismu za nevýhodného poměru třídních sil i za cenu zničení sovětské moci, prvního socialistického státu, SSSR, základny a opory mezinárodního dělnického hnutí.

„Možná, že autoři (levičácké rezoluce — pozn. M. B.) soudí, že zájmy mezinárodní revoluce vyžadují, aby byla podněcována zvenčí, a že takovým podněcováním by byla jediné válka a naprosto ne mír, který může zapůsobit na masy dojmem jakéhosi „uzákonění“ imperialismu? Podobná „teorie“ by byla v úplném rozporu s marxismem, který vždy zavrhoval „podněcování“ revolucí zvenčí, neboť ty se rozvíjejí podle toho, jak se vyhrocuje třídní rozpor, z nichž revoluce vznikají. Taková teorie by se rovnala názoru, že ozbrojené povstání je vždy a za všech podmínek nutnou formou boje.“¹⁰

A že Lenin skutečně i v politice se neorientoval výlučně na násilné metody a prostředky, plně dokazují jeho teze s orientací na pokojný rozvoj revoluce, přijaté dubnovou konferencí strany v roce 1917.

Takový je, jen stručně vyloženo, základní metodologický přístup V. I. Lenina k rozpracování problémů a otázek mírového soužití států s různým společenským zřízením, který vedl k položení základů marxisticko-leninské teorie mírového soužití, k uskutečňování politiky koexistence.

Aktuálnost Leninova odkazu v otázkách mírového soužití

V mezinárodním dělnickém revolučním hnutí je tento velký teoretický a prakticko-politický přínos V. I. Lenina k problematice mírového soužití států s různým společenským zřízením plně uznáván a oceňován. V tom prakticky není sporů, ani podstatných rozdílných názorů. Různost hledisek a různost názorů se ale objevuje hned při zkoumání a řešení otázky, co z Leninových závěrů platí pro současnost, jak pro tvůrčí rozvoj současné marxisticko-leninské teorie, tak pro politickou praxi zemí světové socialistické soustavy, která se stává stále více rozhodujícím činitelem mezinárodního vývoje. A právě tato skutečnost nesmírně zdůrazňuje význam správného určení obsahu, metod a prostředků zahraniční politiky socialistických zemí na základě tvůrčího rozvíjení leninského učení o mírovém soužití.

V názorech na teorii a politiku mírového soužití socialismu a kapitalismu existují v mezinárodním revolučním dělnickém hnutí skutečně hluboké názorové rozdíly. Jsou to jednak nesprávné pravicové reformistické názory, jednak nesprávné sektářské levičácko-dogmatické názory, které v praxi, vinou maoistického vedení čínských komunistů, vedly de facto k roztržce mezi socialistickými zeměmi, čehož imperialisté, zejména američtí, dovedně ve své zahraniční politice využívají.

V čem spočívají maoistické dogmatické názory na mírové soužití a čím se liší od tvůrčího marxistického pojetí mírového soužití většiny socialistických zemí a komunistických stran?

Maoistické názory chápou politiku mírového soužití států s jiným společenským zřízením jen jako *taktický, tj. dočasný, pro současný poměr třídních sil a situaci ve světě vhodný prostředek, nástroj zahraniční politiky socialistických zemí a komunistických stran vůbec.* Chápou zá-

¹⁰ V. I. Lenin, *Spisy* 27, s. 64–65.

sady mírového soužití jako prostředky a nástroje politické taktiky a jako takové je ve své politice používají. Jak známo, taktika se mění každou změnou situace a také musí odpovídat na taktické způsoby a prostředky protivníka. Z toho vyplývá, že ve vhodné situaci jsou např. čínští vedoucí ochotni odložit zásady mírového soužití stranou a použít nemírových, násilných prostředků k řešení sporných problémů s jinými státy. Dokazují to např. čínsko-indické ozbrojené konflikty v minulých letech. Takto prováděná politika mírového soužití nutně vede k sektářskému a politickému avanturismu.

Maoisté odmítají pojetí mírového soužití dvou soustav jako základního strategického nástroje, prostředku, cesty vítězství socialismu na celém světě, jako základního strategického prostředku zahraniční politiky socialistických zemí.

„Jestliže se generální linie mezinárodního dělnického hnutí jednostranně omezuje na „mírové soužití“ ..., znamená to ... zřeknutí se poslání světové proletářské revoluce a opuštění revolučního učení marxismu-leninismu.“¹¹

V jiném materiálu se praví doslova:

„Mírové soužití je součast boje na obranu míru. Komunisté ale nemohou převádět veškerý obsah boje za mír na mírové soužití, mírové soužití nelze pokládat za celkovou linii zahraniční politiky socialistických zemí ve světovém měřítku, za klíč strategie boje za socialismus.“¹²

Jak maoisté teoreticky zdůvodňují pojetí mírového soužití socialismu a kapitalismu? Především vycházejí z toho, že imperialismus se ve své podstatě nezměnil a že tudíž byl, je a bude zdrojem válek. Z toho pak vyvozují, že nevyhnutelnost války imperialistických zemí proti socialistickým zemím existuje stejně tak jako před druhou světovou válkou. A když mluví o tom, že světová válka není nevyhnutelná, pak jediné za předpokladu neexistence imperialismu. Proto je prý nutno se orientovat v politice na nevyhnutelnost války imperialismu proti socialismu, což v praktické politice nutně vede k odmítání každého pozitivního kroku k zmírnění zbrojení či odzbrojení, každého pozitivního kroku při mírovém jednání mezi před-

staviteli socialistických zemí, zejména SSSR a imperialistických zemí.

Dále zdůvodňují své taktické pojetí mírového soužití netřídním dělením zemí na chudé a bohaté země, přičemž vycházejí ze stavu jakési permanentní revoluční situace v nesocialistických chudých zemích, kde je možno prakticky ihned začít uskutečňovat ozbrojenou socialistickou revoluci. (Nesprávnost podobných „teorií“ plně dokázaly tragické události v Indonésii v roce 1965.)

Politika mírového soužití států s různým společenským zřízením, chápána jako základní strategický prostředek, podle jejich názoru, na jedné straně umožňuje imperialistům připravovat světovou válku proti socialistickým zemím a ztěžuje jejich přípravu na obranu, na druhé straně znemožňuje nebo alespoň značně ztěžuje uskutečnění socialistických revolucí především v chudých, tj. rozvojových zemích. Proto prý nemůže být správné strategické pojetí mírového soužití, ale výhradně taktické pojetí. V této souvislosti je třeba připomenout, že jsem si plně vědom, že vztah strategie a taktiky v politice mírového soužití, zejména pak v uplatňování či neuplatňování zásad mírového soužití je jistě mnohem složitější. V tomto výkladu mi jde ale o základní pojetí.

Maoismus se snaží ukazovat tyto své názory jako marxisticko-leninské a proto se velmi často odvolává na myšlenky a citáty V. I. Lenina o otázkách války a míru, které však Lenin vyslovoval v naprosto jiné světové situaci, za zcela jiného, pro socialismus nevýhodného poměru třídních sil ve světě.

Jaké byly tehdy podmínky pro Leniny záměry? Po vítězství socialistické revoluce v Rusku roku 1917 a nastolení diktatury proletariátu se imperialismus pokusil, s využitím zejména vnitřních kontrarevolučních sil, zničit sovětskou moc a obnovit kapitalismus. V této nemilosrdné třídní, občanské a intervenční válce byla imperialistická vojska spolu s vnitřní kontrarevolucí poražena za vydatné pomoci celého mezinárodního dělnického hnutí.

Vznikla úplně nová situace, kdy první socialistický stát na světě si vybojoval

¹¹) *Dopis ÚV KS Číny ÚV KSSS, Rudé právo*, dne 15. 7. 1963.

¹²) *K otázce války a míru*, Hanoj 1964, s. 148 (rusky).

právo na svou existenci v podmínkách kapitalistického obklíčení. Jak to vlastně bylo možné, proč imperialismus ekonomicky a vojensky mnohem silnější nebyl schopen zničit tento mladý a slabý sovětský stát? Tehdejší rozložení třídních sil ve světě vytvářelo totiž určitou specifickou rovnováhu sil. Její specifikum spočívalo v tom, že kapitalismus ekonomicky a vojensky nesrovnatelně silnější, neměl dostatek sil zničit sovětskou moc. Akce mezinárodního dělnického hnutí znemožnily sice imperialistům vyslání dostatečně silných vojsk proti Sovětskému Rusku, ale revoluční hnutí v Evropě nebylo schopno využít revolučních situací a svrhnout moc buržoazie a dál rozvinout socialistickou revoluci. Tato rovnováha sil přivedla k nutnosti dočasného mírového soužití socialistického státu s kapitalistickým světem, což Lenin správně pochopil a problémy koexistence rozpracovával.

Přitom připomínal, že není možno opájet se dosaženým úspěchem a „... nepopíráme, že by kapitalistické země mohly v budoucnu zasahovat do našich záležitostí. Musíme udržovat svou bojovou pohotovost. Ale podíváme-li se na podmínky, za nichž jsme rozdrtili všechny pokusy ruské kontrarevoluce a dosáhli formálního uzavření míru se všemi západními státy, tu nám bude jasné, že nemáme jen oddech — máme nové období, kdy je vybojována naše zásadní mezinárodní existence v síti kapitalistických států.“¹³

Lenin si ale byl velmi dobře vědom, že vzniklá specifická rovnováha sil je dočasná, že imperialisté se za výhodných podmínek znovu nepochybně pokusí zničit první socialistický stát, že válka imperialismu proti socialismu je nevyhnutelná.

Proto nutně chápal mírové soužití a jeho zásady jako taktické prostředky, dočasné nástroje zahraniční politiky SSSR. V tehdejší situaci, za tehdejšího poměru sil to bylo zcela správné a plně pochopitelné. Dosáhnout tehdejšího základního strategického cíle SSSR a mezinárodního dělnického revolučního hnutí, znemožnit nebo alespoň oddálit imperialistickou intervenci proti SSSR a vytvářet podmínky k dalšímu rozvoji světové socialistické revoluce, vyžadovalo velmi dovedně používat těch nejrozmanitějších taktických prostředků.

V zahraniční politice SSSR se proto ob-

jevuje mírové soužití jako taktický prostředek, který se stává hlavní zásadou sovětské zahraniční politiky.

Lenin ale vždy také ukazoval, že sovětský stát jako opora světové socialistické revoluce může a za určitých podmínek i musí použít proti imperialismu případně i jiné, nemírové prostředky a opatření, která z vojenského hlediska jsou dokonce opatřeními a prostředky útočnými.

„Kdybychom se vůči těmto silám, které jsou nám neustále aktivně nepřátelské, měli zřeknout, jak se nám to navrhuje, určitých akcí, jež by ve vojensko-strategickém smyslu mohly vypadat jako útočné, pak bychom nebyli jen hlupáky, ale i zločinci (podtrženo M. B.). Vedou nás k tomu, že chtějí sovětskou moc, obklíčenou nepřáteli, svázat na rukou a nohou a vydat ji na pospas světovým imperialistickým dravcům.“¹⁴

Tyto Leninovy názory nás jistě dostatečně opravňují k tvrzení, že Lenin chápal mírové soužití a jeho zásady i zásady případného použití vojenské síly jako prostředky taktiky zahraniční politiky SSSR. Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že Leninovy názory a závěry podporují současné maoistické názory. Jenomže od dob Lenina mezinárodní revoluční dělnické hnutí urazilo obrovský kus cesty vpřed. Dnes existuje světová socialistická soustava, která se stává rozhodujícím faktorem mezinárodního vývoje, došlo k rozpadu imperialistického koloniálního systému, vznikl nový poměr sil ve světě. *Lenin vždy připomínal, že strategie a taktika komunistického hnutí musí vycházet především z rozboru poměru třídních sil ve světě, že se tudíž nelze držet starých teoretických a prakticko-politických závěrů, když se situace změnila. A proto není možné dogmaticky lpět na těch názorech a závěrech, které byly správné za určité situace, ale za jiné situace správné být nemohou.*

Leninův odkaz není v každém jeho slově, myšlence, ale v jeho přístupu k řešení problémů teorie i praxe. Lenin chápal marxismus ne jako dogma, ale jako návod, přístup k řešení konkrétních politických problémů a otázek. Neváhal proto vždy za nové situace řešit tyto otázky tvůrčím způsobem. Proto např. zdůrazňoval v roce 1921:

„Naučili jsme se za tři roky chápat, že

spoléhat na mezinárodní revoluci neznamená počítat s určitou lhůtou a že tempo vývoje, které se stále více urychluje, může na jaře přinést revoluci, ale také ji přinést nemusí. A proto musíme umět přizpůsobovat svou činnost poměru třídních sil v naší zemi i v jiných zemích tak (podtrženo M. B.), abychom byli s to dlouho udržet diktaturu proletariátu a léčit, byť i pozvolna, všechny pohromy a krize, které na nás doléhají. Jedině takové pojetí otázky bude správné a střízlivé.¹⁵

Tvůrčí přístup k rozvoji teoretických otázek marxismu-leninismu, k řešení prakticko-politických otázek odpovídající konkrétně historickým podmínkám, to je největší odkaz V. I. Lenina mezinárodnímu revolučnímu dělnickému hnutí. Tomuto odkazu plně odpovídá pojetí mírového soužití jako základního prostředku strategie mezinárodního dělnického hnutí, který má a jistě i napomůže vítězství socialismu na celém světě.

Leninské pojetí mírového soužití socialismu a kapitalismu v současné době

Po druhé světové válce, po porážce fašistických mocností a celkovém oslabení imperialismu v důsledku vytvoření světové socialistické soustavy a rozpadu koloniálního systému imperialismu, nutně vystoupila do popředí otázka, jakým způsobem dosáhnout vítězství socialismu a komunismu na celém světě, jak dosáhnout věčného míru. Vždyť rozpor mezi socialismem a kapitalismem se stal základním rozporem současného lidstva, který je nutno řešit.

Nesmíme zapomínat, že v současné době, za současného poměru sil ve světě existují dvě možné cesty řešení tohoto rozporu ve prospěch socialismu: buď válka, která by stála lidstvo nepředstavitelné oběti, nebo mírová cesta, cesta mírového soužití a soutěžení socialismu a kapitalismu. Proto již v „Deklaraci představitelů komunistických stran socialistických zemí“ z roku 1957 se praví:

„Otázka války nebo mírového soužití se stala základním problémem světové politiky.“¹⁶

Dnes — ať již jsou na pozicích socialismu či kapitalismu — jsou si pracující na celém světě ve velké většině vědomi toho,

že rozpor mezi socialismem a kapitalismem je nutno řešit. Chtějí však, aby byl řešen mírovou cestou a ne cestou vyhlašovací války. Proto myšlenka mírového soužití socialismu a kapitalismu pronikla do vědomí lidu celého světa.

Tvůrčí marxismus-leninismus chápe. v duchu Leninova odkazu, mírové soužití dvou soustav jako objektivní proces, kdy vedle sebe budou po určité období existovat státy s různým společenským zřízením, dvě světové soustavy, socialistická a kapitalistická, které nepoužijí války k řešení vzájemných rozporů. Nebude to však nekonečně trvající proces, ale takový vývojový proces, ve kterém lid jednotlivých kapitalistických států postupně vybuduje novou socialistickou společnost ve své zemi a socialismus bez války zvítězí na celém světě. Tato cesta nebude pochopitelně bez rozporů a boje mezi oběma soustavami, jde však především o to, aby tyto rozpory a boj nepřerostly ve vyhlašovací nukleární válku.

Mírová cesta lidstva směrem k socialismu prostřednictvím mírového soužití je v současné době podmíněna či umožněna současným poměrem třídních sil ve světě a dalším narůstáním sil socialismu a demokracie na celém světě. Z toho jasně vyplývá, že uskutečnění cesty mírového soužití závisí především na síle světové socialistické soustavy, zejména na vojenské síle, která je pro imperialisty zstrašující silou. Bylo by však neodpustitelnou chybou a tragickým omylem podceňovat význam a úlohu pokrokových demokratických a socialistických sil v nesocialistických zemích. *Na nich totiž bude záležet zda a kdy cesta mírového soužití bude korunována žádoucím výsledkem, likvidací imperialismu mírovou cestou.*

Vojenská síla socialistických zemí, zejména SSSR, je základním faktorem zajišťujícím cestu mírového soužití. Může a také zabraňuje změně v poměru sil ve světě, znemožňuje imperialistické intervence a agrese proti socialistickým zemím. Není však možno, nechceme-li stát na pozici nesprávné protimarxistické teorie „exportu revoluce“, zapomínat, že tato vojenská síla může a má zachovat daný poměr sil, zachovat „status quo“. Měnit ho dál a dál ve prospěch socialismu mohou jen pokrokové demokratické a socialistické síly v ne-

¹⁵ V. I. Lenin, *Spisy* 32, s. 183.

¹⁶ *Rudé právo*, 23. 11. 1967.

socialistických zemích, za všestranné podpory socialistických zemí v čele se Sovětským svazem.

Tuto skutečnost je třeba chápat jako prvořadý faktor, limitující používaná opatření a prostředky zahraniční politiky SSSR a ostatních socialistických zemí.

V této souvislosti může vzniknout otázka: jestliže je vojenská síla socialistických zemí základním faktorem zajišťujícím mírové soužití, proč tedy jednání o odzbrojení apod.? Vojenská síla socialistických zemí je tím rozhodujícím mírovým faktorem za současného poměru třídních sil ve světě. Uskutečnění cesty mírového soužití by ale bylo mnohem výhodnější, a to nejen ekonomicky, kdyby možnost vzniku světové nukleární války byla odstraněna preventivně — odzbrojením nebo alespoň snížením ozbrojených sil. Proto přikládáme takový význam jednáním o odzbrojení, v současné době zejména jednáním Sovětského svazu s USA o omezení jaderných zbraní.

Mírové soužití je současně podmíněno vědecko-technickou revolucí na úseku vojenství, která vedla k tomu, že válka mezi socialismem a kapitalismem by byla termojadernou válkou, která by v případě vítězství znamenala pravděpodobně oddálení výstavby komunismu ve světě o řadu pokolení.

Jen si připomeňme výrok dvojnásobného nositele Nobelovy ceny L. Paulinga na tiskové konferenci v říjnu v Montrealu o tom, že v současné době podle jeho odhadu dosahují zásoby jaderných zbraní na světě zhruba 500 000 megatun výbušné energie, což znamená, že na každého obyvatele naší Země (muže, ženu či dítě) připadá ničivá síla kolem 150 tun tritolové výbušniny. To nevyžaduje dalších komentářů, neboť i kdyby tento odhad byl skutečností jen z 50 %, jen velmi vzdáleně si dovedeme představit, jak by to vypadalo, kdyby tato síla byla realizována.

Odvrátit světovou termojadernou válku, zajistit cestu mírového soužití a dosáhnout tak trvalého míru je proto hlavním úkolem socialistických zemí, celého mezinárodního dělnického hnutí v současné době, všech pokrokových lidí vůbec.

„Mírové soužití a soutěžení socialistických a kapitalistických států je objektivní nutností vývoje lidské společnosti. Mezi-

národní spory se nemohou a nesmějí řešit válkou. Mírové soužití nebo katastrofální válka — jediné tak stavějí otázku dějiny.“¹⁷

Mezinárodní dělnické hnutí si uvědomuje tuto základní skutečnost a proto také porada 75 komunistických stran v červnu 1969 v Moskvě ve svém základním dokumentu prohlašuje:

„Obrana míru nedílně souvisí s úsilím o to, aby imperialistům bylo vnuceno mírové soužití států s různým společenským zřízením.“

Z toho, co jsme si dosud řekli, jasně vyplývá, že marxismus-leninismus chápe mírové soužití jako objektivní proces, nutný pro vývoj lidstva. Z toho plyne také chápání mírového soužití jako základní strategické cesty (generální linie je širší a zahrnuje všechny základní úkoly) mezinárodního revolučního dělnického hnutí).

Přesto existují názory, že mírové soužití je třeba chápat jen jako uplatňování známých zásad mírového soužití ve vzájemných stycích mezi státy socialistickými a kapitalistickými.

Je jistě správné chápat mírové soužití jako problém vztahů mezistátních, nelze ho vztahovat tedy na otázku třídního a národně osvobozenického boje uvnitř jednotlivých zemí. Podle mého názoru je však nesprávné mínění, že mírové soužití je jen uplatňováním známých zásad ve vztazích mezi státy s různým společenským zřízením.

Domnívám se, že je třeba rozlišovat mezi *mírovým soužitím socialismu a kapitalismu jako objektivním vývojovým procesem, jako reálným stavem, skutečností, kdy vedle sebe existují světová socialistická a kapitalistická soustava v míru a mezi chápáním mírového soužití jen jako uplatňováním zásad mírového soužití ve vzájemných vztazích.*

Mírové soužití dvou soustav existuje a bude existovat jako objektivní vývojový proces i tehdy, když nebudou vždy plně respektovány všechny zásady mírového soužití ve vzájemných vztazích, pochopitelně při zachování míru.

Mírové soužití je totiž takový objektivní vývojový proces, ve kterém budou postupně přecházet další a další země k socialismu, což se jistě neobejde bez některých období zotřívání rozporů a vztahů mezi

¹⁷ Viz XXII. sjezd KSSS, *Nová mysl*, zvl. č., říjen 1961, s. 445.

socialismem a kapitalismem vůbec. Proto *je mírové soužití zvláštní formou třídního boje, při níž je třeba počítat s používáním takových forem styků, takových prostředků ve vzájemných vztazích, které nelze v žádném případě nazvat pokojnými*, kromě jiného např. ekonomická diskriminace, nedodržování uzavřených smluv, špionáž, ideologická diverze ze strany kapitalistických států. Socialistické státy jsou právě touto činností imperialistických států nuceny při přípravě obrany a při ochraně svých zájmů k používání některých obdobných forem a prostředků. Tyto prostředky, které se zásadami mírového soužití nemají nic společného, jsou však prostředky mírovými, neznamenají válku. V objektivním procesu mírového soužití jako formy třídního boje jsou tedy používány a proto je zcela přirozené, že dochází k zosťňování a zase k zmírňování mezinárodní situace, neboť to odpovídá vývoji rozporů mezi oběma soustavami.

Naproti tomu, chápeme-li mírové soužití jen jako uplatňování známých zásad mírového soužití v zahraniční politice socialistických zemí a posuzujeme-li realnost či nereálnost politiky mírového soužití podle jejich dodržování či nedodržování, potom každé narušení některé ze zásad mírového soužití, každé zosťnění mezinárodní situace, každý pokus (případně i zdařilý) imperialistů o agresivní akci či jinou akci oslabující socialistické či jiné pokrokové země, případně nedůsledné respektování některé ze zásad mírového soužití kapitalistickými a v odpověď na to případně i určitá opatření ze strany socialistických zemí „dokazují“ nereálnost politiky mírového soužití. Podle mého názoru při prosazování strategické linie mírového soužití zatím docházelo a bude pravděpodobně docházet i v budoucnu k používání takových taktických prostředků, které se zásadami mírového soužití mají jen málo společného, i když to nejsou válečné prostředky. Tím, že těchto taktických prostředků používají imperialistické státy, jsou i socialistické státy nuceny do určité míry jich používat.

A zde se mohou vyskytnout, podle mého názoru, dvě nesprávné krajnosti v praktické zahraniční politice socialistických zemí. Především je to názor, že je nutno *uplatňovat zásady mírového soužití ve vzájemných vztazích za každou cenu*, nepoužívat jiných taktických prostředků. Jistě-

že tento lidský, skutečně humanistický názor by byl nejlepším základem pro ideální politiku mírového soužití. Je také snahou většiny socialistických zemí tyto zásady v mezinárodních vztazích prosadit. Nesmíme však zapomínat, že existuje imperialismus, reakční imperialistické kruhy, které se nevzdaly plánů na zničení či alespoň oslabování socialistických zemí. *Nemůžeme tedy ztotožňovat ideální mírové soužití s reálně existujícím mírovým soužitím socialismu a kapitalismu*. V praktické politice by to nutně vedlo k podpoře imperialistických agresivních akcí, protože by nenarážely na patřičný odpor.

Může ale také existovat druhá krajnost, která naopak *nedoceňuje dodržování zásad mírového soužití ve vzájemných vztazích* a má ve skutečnosti velmi blízko k dogmatickým čínským názorům na taktické pojetí mírového soužití dvou soustav. Subjektivistické rozhodování o použití různých taktických prostředků v zahraniční politice musí nutně vést k narušování celého procesu mírového soužití a nahrává imperialismu v jeho záměrech, nahrává mu v rozpoutávání antikomunismu, „studené války“ a vede k oslabení mezinárodního dělnického hnutí.

Chceme-li jít mírovou cestou koexistence dvou soustav, je třeba k tomu vytvářet předpoklady, soustavně dokazovat celému světu, že jsme pro mírový, svobodný socialistický a demokratický rozvoj všech národů a nepoužívat násilných prostředků a metod v zahraniční politice, nejsme-li k tomu donuceni imperialisty. Jiná zahraniční politika by nutně ztěžovala odpadávání dalších zemí od světové kapitalistické soustavy. Proto také Sovětský svaz a další socialistické země vycházejíce ve své zahraniční politice z Leninova odkazu, provádějí důslednou zahraniční mírovou politiku.

Jestliže ale socialistické země odmítají „export revoluce“, musí na druhé straně ve své zahraniční politice tvrdě postupovat proti imperialistické agresivní politice „exportu kontrarevoluce“, proti pokusům imperialistů o oslabení sil socialismu a míru.

V této souvislosti se objevuje otázka, na čem nejvíce závisí cesta mírového soužití socialismu a kapitalismu. Často slyšíme odpověď, že především na síle, zvláště ozbrojené síle socialistických zemí v čele se SSSR. Tato odpověď je jistě správná,

přesto ale není úplná. Mírové soužití dvou soustav může být výsledkem společného úsilí nejen socialistických zemí, ale všech pokrokových demokratických a socialistických sil na celém světě.

Je bohužel stále pravdou, že ve světové zahraniční politice platí a ještě asi dost dlouho bude méně platit pravda, a více ozbrojená síla. To současný třídně rozdělený svět vyžaduje.

Ale současný svět není rozdělen jen mezi dvě supervelmoc USA a SSSR, dělicí čára nejde dokonce ani po hranicích mezi kapitalistickými a socialistickými státy. Tato dělicí čára jde celým lidstvem bez ohledu na světové soustavy, kontinenty a hranice států. A proto je třeba si stále více uvědomovat, že ozbrojená síla socialistických zemí je základním mírovým faktorem, ale jak jsem již řekl, sama nám cíle naší politiky mírového soužití nemůže zajistit.

Zdůrazňování významu ozbrojené síly socialistických zemí nesmí vést k podceňování všech ostatních socialistických, mírových a všech pokrokových činitelů a sil ve světě, které účinně mohou pomoci zajistit cestu mírového soužití. Tyto pokrokové síly představují skutečnou materiální sílu, o tom nás přesvědčily např. v době imperialistické intervence po Velké říjnové socialistické revoluci proti Sovětskému Rusku, kdy podpora mezinárodního dělnického a pokrokového hnutí pomohla zachránit ekonomicky i vojensky slabou sovětskou moc. Na socialistické a další mírové a demokratické síly nelze v žádném případě zapomínat. *Bez nich totiž není další vývoj lidstva cestou mírového soužití myslitelný.* Je třeba velkého společného úsilí a jednoty všech socialistických a demokratických sil k zajištění cesty mírového soužití. Socialistické země musí dělat vše pro vytvoření této internacionální jednoty.

Zdůrazňování významu socialistických a demokratických sil v nesocialistických zemích nesmí ovšem vést k přeceňování reálných možností těchto sil, neboť to by nutně vedlo k narušení upevňování síly socialistických zemí v čele s SSSR, který je hlavní základnou a oporou mezinárodního dělnického hnutí a rozvoje světové socialistické revoluce.

Tato skutečnost vede k tomu, že nejen buržoazní ideologové, ale i maoističtí a pra-

vicoví revizionističtí ideologové zaměřují své útoky především proti Sovětskému svazu a jeho zahraniční politice. Snaží se o odtržení socialistických zemí, komunistických stran a také ostatních socialistických a demokratických sil od SSSR. Také u nás se v nedávné minulosti pokusili pravicoví oportunisté odtrhnout náš lid, náš socialistický stát od Sovětského svazu.

V čem spočívají pravicové revizionistické či oportunistické názory (představované v mezinárodním dělnickém hnutí Ga-raudym, Fischerem aj.)?

Tyto nesprávné pravicové názory spočívají v základě v tom, že pokládají politiku mírového soužití dvou soustav za jakousi hru mocenských zájmů velmocí, zejména supervelmocí USA a SSSR. Zahraniční politiku SSSR pak chápou ne jako výraz internacionálních zájmů mezinárodního dělnického hnutí a rozvoje socialistické revoluce, ale jako jakýsi výraz „vlastních specifických mocenských“ zájmů SSSR.

Praxe zahraniční politiky SSSR dokazuje, že tato politika pevně vychází z leninských závěrů, z internacionálních zájmů dělnického hnutí, ze zájmů rozvoje světové socialistické revoluce.

Pravicově reformistické síly u nás, aby uvedly v pochybnost tuto skutečnost, se snažily a snaží „dokazovat“, že naše národní zájmy jsou v nesmiřitelném protikladu s internacionálními zájmy dělnické třídy, v jejich pojetí představovaným velmocenskými zájmy SSSR, že zájmy naší průmyslově vyspělé země jsou protikladné zájmům zaostalých socialistických zemí, že naše zájmy jsou bližší zájmům vyspělých zemí západu. Proto také prý pro náš lid by byla nejvýhodnější neutralita typu Rakouska nebo alespoň Jugoslávie, vystoupení z Varšavské smlouvy apod.

Tyto názory ještě před srpnem hlásali různí pravicoví oportunisté typu Volného, Weinera, Štovičkové aj. ve svých vystoupeních v tisku, televizi, rozhlasu, a byly obsaženy ve známém vojenském memorandu. Srpen 1968 prý „plně potvrdil“ tyto názory. *V srpnu však vůbec nešlo o nějaké „mocenské“ zájmy SSSR a ostatních socialistických zemí, ale o internacionální zájmy socialismu a socialistické revoluce vůbec.*

Ze je nutno zdůraznit, že nejvlastnější zájmy našich národů, především *zajištění*

naší bezpečnosti a vybudování socialistické společnosti, je možno realizovat právě jen ve spojení se socialistickými zeměmi. V tom jsou také základní zájmy našich národů shodné se základními národními zájmy SSSR a ostatních socialistických zemí. Politika našeho státu a činnost naší komunistické strany musí z těchto zájmů vycházet.

I v této otázce není jistě zbytečné se vrátit k Leninovu odkazu a zamyslet se nad kritérii činnosti komunistických stran a komunistů vůbec, nad tím, co je či má být rozhodujícím kritériem pro praxi zahraniční politiky socialistických zemí a komunistických stran vůbec.

Lenin nikdy neodmítal vlastenectví, národní hrdost, naopak zdůrazňoval je, ale vždy nezapomínal připomenout, že současně nelze opomíjet internacionální zájmy dělnické třídy. Např. ve své práci „Bojový militarismus a taktika sociální demokracie“ píše:

„... jedině možným kritériem při zkoumání a řešení otázky, jaké stanovisko mají zaujmout sociální demokraté k tomu či onomu jevu v mezinárodních vztazích ... (mají být) ... zájmy třídního boje proletariátu, nebo lépe řečeno, zájmy mezinárodního proletariátu“ (podtrženo M. B.).¹⁸

Domnívám se, že tato Leninova myšlenka je natolik průkazná, že nelze pochybovat o tom, že proletářský internacionalismus musí být hlavním kritériem pro politickou praxi komunistických stran a socialistických zemí. Tyto země v čele s SSSR, musí být základnou a oporou revolučního dělnického hnutí na celém světě.

Základní internacionální a národní zájmy dělnické třídy a lidu vůbec nemohou však být v zásadním rozporu, naopak tyto zájmy jsou ve své podstatě v souladu. To pochopitelně neznamená, že je možné podceňovat konkrétní dílčí zájmy jednotlivých národů. Národní zvláštnosti jednotlivých národů musí být v politice nutně respektovány, bez toho by ani internacionální zájmy dělnické třídy nebylo možno realizovat. Lenin o tom říká:

„Naše zkušenosti v nás vytvořily nezvolné přesvědčení, že jenom ohromná pozornost k zájmům různých národů odstraňuje půdu pro konflikty, odstraňuje vzá-

jemnou nedůvěru, odstraňuje bázeň z jakýchkoliv intrik, vytváří tu důvěru, zvláště dělníků a rolníků mluvících různými jazyky, bez které ani mírové vztahy mezi národy, ani jen trochu úspěšný rozvoj toho, co je cenné v současné civilizaci, je absolutně nemožný.¹⁹

Respektování specifických národních zájmů vlastně znamená, že každá komunistická strana, každý socialistický stát, při řešení otázek demokratické či socialistické revoluce nebo otázek výstavby socialismu musí vycházet ze zájmů vlastního národa či národů, neboť jediné tak se nejlépe mohou prosadit i internacionální zájmy revolučního hnutí. Lenin vždy zdůrazňoval, že prosazování zvláštních národních ale i místních zájmů musí odpovídat cílům socialistického státu a mezinárodního revolučního dělnického hnutí.

„... konkrétní podmínky a formy přechodu nevyhnutelně jsou a musí být různé podle podmínek, za nichž začíná hnutí směřující k vytvoření socialismu. I místní rozdíly, i zvláštnosti hospodářského zřízení, i formy způsobu života, i stupeň připravenosti obyvatelstva, i pokusy uskutečnit ten či onen plán — to všechno se musí odrazit na svéráznosti cesty k socialismu v té či oné pracovní komuně států. Čím více bude takových rozdílu — nezvrhnou-li se ovšem v přehnanou snahu o originalitu — tím spolehlivěji a rychleji bude dosaženo jak toho, že dosáhneme demokratického centralismu, tak i toho, že uskutečníme socialistické hospodářství.“²⁰ (Podtrženo M. B.)

Lenin tedy plně respektoval konkrétně historické podmínky a zvláštnosti výstavby socialismu nejen u jednotlivých národů, ale i u jednotlivých oblastí vždy s cílem uskutečnění zájmů, společných jednotlivých zájmů a ne nějakých „originálních“, které tyto společné zájmy narušují.

Je jistě nejen nesprávné, ale i krajně škodlivé stavět proti sobě internacionální a národní zájmy dělnické třídy a ostatních pracujících.

Proto ani ve vztazích mezi socialistickými zeměmi nestačí používat jen takové zásady, jako jsou zásady mírového soužití mezi státy s různým společenským zřízením. Zde jde o víc, zde je nutno v plné míře uplatňovat zejména i zásadu vzájem-

¹⁸ V. I. Lenin, *Spisy* 15, s. 202–203.

¹⁹ V. I. Lenin, *Spisy* 33, s. 349.

²⁰ V. I. Lenin, *Spisy* 37, s. 202–203.

né spolupráce a pomoci, zásadu socialistického internacionalismu. Socialistické země mají kromě toho povinnost všestranně pomáhat mezinárodnímu revolučnímu dělnickému hnutí. V této souvislosti vzniká někdy otázka, jak se s touto povinností pomáhat srovnává politika mírového soužití socialistických zemí.

I když marxismus-leninismus rozhodně odmítá různé teorie „exportu revoluce“, nepouští ze zřetele, že politika mírového soužití není lhostejná k vývoji revolučního dělnického hnutí, k dalšímu rozvoji světové socialistické revoluce. Socialistické státy nestojí stranou vývoje revolučního hnutí v kapitalistických zemích, nýbrž ovlivňují toto hnutí. Ne však vměšováním do vnitřních záležitostí kapitalistických států, ale především svým příkladem, svými hospodářskými úspěchy v budování nové, lepší společnosti, socialismu a komunismu a svou mírovou zahraniční politikou. Již v květnu 1921 o tom V. I. Lenin řekl:

„Dnes působíme na mezinárodní revoluci hlavně svou ekonomickou politikou. Na Sovětskou ruskou republiku se dívají všichni, všichni pracující ve všech zemích světa bez výjimky a bez jakéhokoliv zveličování. Toho jsme dosáhli. Zamřčet, utajit kapitalisté nemohou nic a proto především číhají na naše hospodářské chyby a na naši slabost. Na toto těžiště byl přenesen boj ve světovém měřítku. Vyřešíme-li tento úkol, pak jsme vyhráli v mezinárodním měřítku určitě a definitivně.“²¹

Je třeba udělat vše pro to, aby tento vliv byl stále větší a silnější, aby socialistické země dosahovaly neustálého pokroku na poli ekonomiky, vědy a kultury. Jen vzpomeňme, jak zapůsobilo na lidové masy kapitalistických zemí dosažení historických úspěchů SSSR v dobývání vesmíru, lety sovětských kosmonautů apod. Čas pracuje pro nás, pro vítězství socialismu a komunismu. Musíme však dělat vše pro to, aby se národy kapitalistických zemí z našeho příkladu přesvědčily, že socialismus a komunismus jsou lepším společenským řádem a vybojovaly si změnu společenského řádu, začaly budovat socialismus.

Současně s tímto vlivem našeho příkladu působí i mírová zahraniční politika SSSR a ostatních socialistických zemí. Politika mírového soužití napomáhá semknutí všech

protiimperialistických, protiválečných sil celého světa do jedné fronty boje proti imperialismu a jeho pokusům o zvrát dějinného vývoje pomocí války. Tím současně napomáhá vytvořit podmínky pro vyzrávání revolučních sil uvnitř kapitalistických států.

To je nejvýznamnější podpora mezinárodní revolučního dělnického hnutí, i když materiální a morálně-politická pomoc také hraje svou roli.

Komunistické strany socialistických zemí, skutečně leninské strany v čele s KSSS, vycházejí v těchto otázkách plně z odkazu V. I. Lenina v otázce základních kritérií zahraniční politiky socialistického státu. Tato kritéria jsou plně platná i v současné době. Závěrem bych chtěl zdůraznit aktuálnost tohoto hlediska přímo Leninovými slovy:

„...od chvíle, kdy zvítězí socialistická vláda v jedné zemi, je nutno řešit otázky... výhradně (podtrženo mnou M. B.) z hlediska nejlepších podmínek pro rozvoj a upevnění socialistické revoluce...“²²

Резюме

Милош Бенеш: В. И. Ленин и мирное сосуществование социализма и капитализма

В введении статьи отмечается сотая годовщина со дня рождения В. И. Ленина, создателя коммунистической партии Советского Союза и советского государства, великого стратега мировой социалистической революции. Эта годовщина напоминает коммунистам и коммунистическим партиям, что было бы уместно проверить свои позиции и взгляды в духе ленинизма. Кратко указаны главные направления буржуазной критики ленинского понимания мирного сосуществования, стремящейся «доказать», будто политика мирного сосуществования социалистических государств противоречит духу ленинизма и служит только прикрытием каких-то «агрессивных» целей внешней политики социалистических стран, прежде всего СССР, что это временная тактика.

Вторая часть посвящена теоретическому и практически политическому вкладу В. И. Ленина в проблематику мирного сосуществования. Ленин исходил из разработанной им теории о возможности победы социалистической революции сначала только в одной, или нескольких странах и невозможности этой победы во всех капиталистических странах. Приводятся основные идеи В. И. Ленина о мирном сосуществовании и его принципах. В особенности уделяется внимание общему пониманию мирного сосуществования В. И. Лениным. Всеобщая обстановка того времени в мире

²¹ Viz V. I. Lenin, *Spisy* 32, s. 457.

²² V. I. Lenin, *Spisy* 26, s. 431.

и отношение классовых сил оправдывают взгляд, что мирное сосуществование понимал Ленин как средство политической тактики, а не стратегии.

Третья часть содержит главное наследие Ленина в вопросах теории и политики. Резкой критике подвергается маоистическая догматическая концепция мирного сосуществования, которая и в настоящее время понимает мирное сосуществование как временную тактику. Маоисты ссылаются на идеи и высказывания Ленина о вопросах мира и войны и этим хотят подчеркнуть подлинный марксистско-ленинский характер своих взглядов. Но Ленин говорил это совсем в другой обстановке. Следовать учению Ленина — это не значит повторять его буква в букву, но по-ленински подходить к решению теоретических и политических вопросов. Марксизм-ленинизм не догма, а орудие действий.

Следующая часть содержит современное марксистско-ленинское понимание мирного сосуществования социализма и капитализма. Итоги второй мировой войны и послевоенное развитие дали возникнуть мировой социалистической системе, равновесию классовых сил в мире. Главным противоречием человечества стало противоречие между социализмом и капитализмом, двумя противоположными общественными укладами.

Вопрос войны или мирного сосуществования стал коренной проблемой мировой политики.

Марксизм-ленинизм понимает мирное сосуществование двух систем как объективный процесс дальнейшего развития человечества, как путь к победе социализма во всем мире без военного конфликта между социализмом и капитализмом. Мирное сосуществование обусловлено изменением отношения классовых сил в мире в пользу сил социализма. Осуществление этого пути зависит прежде всего от могущества социалистических стран во главе с СССР, именно от их военного могущества. Но не только от этого, осуществление этого пути зависит в большой мере тоже от социалистических, демократических и всех миролюбивых сил и деятелей в несоциалистических странах. Это совместное усилие поможет осуществить путь мирного сосуществования. Мирное сосуществование двух систем обусловлено и научно-технической революцией в области военных дел, наличием ракетного термоядерного оружия с большой уничтожающей силой, применение которого принесло бы человечеству огромные потери. Благодаря СССР располагают этим оружием и социалистические страны и это тоже является важным фактором мира. Мирное сосуществование — это особая форма классовой борьбы между социализмом и капитализмом.

Против марксистско-ленинского понимания политики мирного сосуществования выступают тоже правые ревизионисты и оппортунисты. В недавнем прошлом они очень провинились перед нашим народом и причинили ему громадный, прежде всего моральный ущерб, нарушили интернациональные отношения с нашими союзниками — социалистическими странами. Их неправильные взгляды исходили прежде всего из того, что они резко противо-

поставляли национальные и интернациональные интересы, интересы больших и маленьких социалистических стран. Защита интернациональных интересов международного рабочего движения со стороны СССР по их словам была какими-то повинистическими «великодержавными интересами» СССР. И в борьбе против правого оппортунизма правильно исходить из наследия Ленина, который указывал, что «с момента, когда победит социалистическая власть в одной стране, необходимо решить вопросы... исключительно с точки зрения наилучших условий для развития и укрепления социалистической революции».

Summary

Miloš Beneš: Lenin and the Peaceful Co-existence of Socialism and Capitalism

In its introduction, the paper commemorates the significant 100th anniversary of the birth of V. I. Lenin, the creator of the Communist Party of the Soviet Union and of the Soviet State, the great strategist of the world socialist revolution. This anniversary reminds the communists and the Communist Parties that a verification of their attitudes and views in the spirit of Leninism might prove useful. The main trends of the bourgeois criticism concerning Lenin's conception of peaceful co-existence are briefly mentioned; these critics try to "demonstrate" that the policy of peaceful co-existence of the socialist States is contrary to the spirit of Leninism and that it serves only as a veil for masking some „aggressive“ aims of the socialist countries' foreign policy — especially that of the USSR — as a temporary tactics.

The second part is devoted to the theoretical and practical-political contribution of V. I. Lenin to the problems of peaceful co-existence. Here, Lenin proceeds from his own theory postulating the possibility of the victory of the socialist revolution at first only in one or in several countries, and the irrealizability of this victory in all capitalist countries. The basic ideas of V. I. Lenin concerning the peaceful co-existence and its principles are then introduced. The problem standing in the focus of interest is the general conception of peaceful co-existence elaborated by V. I. Lenin. The general situation in the world of that time and the relation of class forces justify the views that peaceful co-existence was considered by Lenin to be a means of political tactics and not of strategy.

The third part contains Lenin's most significant heritage in the area of theory and politics. Sharp criticism is directed against the Maoist dogmatic conception of the policy of peaceful co-existence, which, even in our time, regards peaceful co-existence as a temporary tactics. The Maoists try to add splendour to their views by making reference, in a truly Marxist-Leninist way, to Lenin's ideas and statements concerning the questions of war and peace, which, however, Lenin uttered in a completely different situation. Lenin's heri-

tage lies not in observing the letter of Leninism but in the methodological approach to the solution of theoretical and political questions. Marxism-Leninism is not a dogma, but an instrument of action.

The following part contains the contemporary Marxist-Leninist conception of the peaceful co-existence of socialism and capitalism. The results of the Second World War and the post-war development gave rise to the universal socialist system, to a balanced relation of class forces in the world. The antagonism between socialism and capitalism, i.e. between two contradictory social systems, has become the most serious antagonism of mankind. The questions of war and of peaceful co-existence have become the fundamental problem of world politics.

Marxism-Leninism conceives the peaceful co-existence of the two systems as an objective process of the further development of mankind, as the road of victory of socialism all over the world without any war between socialism and capitalism. Peaceful co-existence depends on the change in the relation among the class forces in the world to the benefit of the forces of socialism. The realization of this way depends primarily on the power of the socialist countries led by the USSR, and especially on their military power. Besides, the realization of this way depends, to a great extent, on the socialist, democratic and all peaceful forces and agents in the non-socialist countries. These common efforts may put the way of peaceful co-existence into life. The peaceful co-existence of the

two systems is conditioned also by the scientific-technical revolution in the military area, by the existence of immensely destructive rocket thermonuclear arms the application of which would cause mankind enormous losses. And the very fact that these arms are — thanks to the USSR — at the disposal of the socialist countries is a significant factor of peace. Peaceful co-existence is a special form of class struggle between socialism and capitalism.

It is also the right-wing revisionists and time-servers who stand up against the Marxist-Leninist conception of peaceful co-existence policy. In this country, they recently committed a great crime against our people, caused immense, mainly moral damage and deranged international relations with the allied socialist countries. The incorrectness of their views followed especially from their creating a sort of irreconcilable contradiction between national and international interests, between interests of big and small socialist countries. They defined the defense of international interests of the international workers' movement on the part of the USSR as some chauvinist „big-power interests“ of the USSR. It is also correct to base the struggle against the right-wing opportunism on Lenin's heritage demonstrating that „since the time when the socialist government in one country gains victory, it is necessary to solve problems exclusively from the standpoint of optimum conditions for the development and consolidation of the socialist revolution“.